

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Lucae Opalenii. Marsalci Curiae Regni Poloniae. Seu
(Anagrammatice.) Pauli Næoceli De Officiis Libri Tres**

Opaliński, Łukasz

Amsterdami, 1668

Pars Capitis Altera. Monstratur, Qualis esse debeat Virtus: & præmissa Prudentiæ vberiori notione; monitisquè ejus; singulæ, prout tributæ sunt, explicantur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46825](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46825)

Circa animum occupatur Fortitudo. continent: vincendæ, regendæ ac continendæ: quibus debetur *Fortitudo: quæ vitæ superbiam*, prout ostendam, vincit: frenat: ac continet. Itaque tres istæ, ex triplici classe rerum, Cardinales, ut vocant Scholæ, virtutes erunt. (*Prudentiam si excipias; quæ communis, una, & Universalis:*) ad quas reliquæ, prout ostendam, referuntur. De quibus *Quid, & Quot* sint, dixisse hæc pauca sufficiat. Patescet verò id meliùs, in hoc qui sequitur Paragrapho.

PARS CAPITIS ALTERA.

Monstratur, Qualis esse debeat Virtus: & præmissa Prudentiæ vberiori notione; monitisquè ejus; singulæ, prout tribuæ sunt, explicantur.

Prudentia virtutes regit. **P**rudentiam, ex divisione Virtutum excerpti: ac separavi: velut universalem omnium Directricem: ideoquè non aliam illi assigno definitionem: quam quâ Virtutem definivi. *Est nempe illa, velut specimen quoddam, ac imago, divinæ illius Sipientiæ; quæ una, simplici, æternâquè contemplatione, in omnibus verum vidit, novit, & per quam bene omnia fecit.* Hanc si homo sibi convenientem, & analogam haberet omnino veram regulam: ac normam omnis actionis: mensuramquè implendi

plendi officii. Sed difficilis & ardua, plures ob causas: nempe partim propter imbecillitatem animi humani: cuius iudicium, & primigenia labe infectum, & consuetudine corruptum: Partim propter res ipsas: quarum natura proprietatibus abditæ, copia prope infinita, circumstantiis singularibus variabilis.

Etsi verò in tanta difficultate; tamen habenda, & comparanda est. Unde autem? Facilis & (ut loquimur) adæquata responsio erit: à DEO: qui totus mens, & ratio, & intelligentia. Apud ipsum (ut Job inquit;) Sapiencia: & (ut Salomon;) Dominus possedit illam, antequam quidquam faceret. Unde non adventitiam, & à rerum cognitione haustam habet: sed omnium effectricem, atquè causam: ipsam verò à se ortam, in se permanentem, & purum actum, non *δυναμιν*, sed *ἐστίαν*. Solus autem cùm habeat; solus etiam & conferre potest: uti & naturæ Author: & gratiæ. In illâ, ingenium docile, & iudicium perspicax, largitur: in hac, auxilia illuminationis: Sed quia separatim agam, unde insit homini virtus, eamquè à prima causa derivabo: nunc è secundis & proximis; pono primùm, *Doctrinam*. Etenim illa nihil aliud est; quàm *benè intellectarum rerum, in memoria conditorium quoddam*: quo cùm volumus, depromimus, quæ usui

*Cur sit
difficilis*

*Habenda
tamen
primùm
à Deo.*

*Poten-
tiam.
essentiã.*

*A quo do-
tes natu-
ra & gra-
tiæ.*

*Habenda
à doctrina*

usui esse possunt, *ad similia ex similibus* dijudicanda. Unde, qui non modo plura, sed quod multò majus est, benè cognita recondidit; faciliùs patet, habebitquè ad manum: quibus utatur. Nisi quod à Doctrina sola, generalia tantùm præcepta petantur: quæ nisi exactum iudicium particularibus aptet; sæpiùs error subrepet: nasceturquè superba ac pertinax opinio. Unde necesse est; ut *usus* quoquè accedat, alter velut *Prudentiæ parens*: & qui, Doctrinæ, ut ita dicam, promus condus est: experimento docens, aut monstrans potiùs singularia: circa quæ Prudentia præcipuè occupatur: Hæc verò tria; Nempe, Dei munere *natura apta, doctrina seria, & usus* denique si adsint; & in unum convenient; tum demum firmam certamquè *Prudentiam* facient.

*Denique
ab usu*

*Ejus e-
nergia.
In con-
templatione.
Actione.*

Facto.

Cujus vis & energia cernitur, partim cùm *contemplatur*: partim cùm *agit*: partim cùm *facit*. Contemplatio, est visio quædam, seu *intuitus veri*: isquè non illus, deceptusquè. Actio est, ex ista notione *dictamen animi, quomodo se gerat, implendo* quod naturâ tenetur. Factum seu *efficientia*, ejusdem animi velut externum opus, quod, in quovis negotio benè peracto, cernitur.

Duo prima ad *Sapientiam* spectant: Hoc
po-

postremum propriè *Prudentiam* esse vo-
lunt. Quod: quia ad officia quæ ducimus,
magis pertinere videtur, ideò paulo dili-
gentiùs explicandum est. Primùm igitur *Hujus*
quod *Prudentia* facit, est, *Consultatio*: *postremi*
quæ *quid agendum omittendumvè sit*; quæ- *prima*
rit: & variè indagat. Cui propria *sollertia* *sultatio.*
seu sagacitas: ea enim modum & media
adinvenire studet, vel expediendi negotii,
vel omittendi. Altera pars est, *Sententia*: *Alteri*
quæ directo quodam iudicii dictamine, *Sententia.*
quod consultatio quæfiverat, & sollerter
adinvenerat, *decernit*: & rationibus appa-
rentibus rejectis, *unum certumque quid sta-*
tuit. Illi annexa *providentia*, & *considera-*
tio eventus secuturi. Etsi enim iste incer-
tus; attamen exacta prudentia, ut pluri-
mum illum conjicit: & assequitur. Un-
de non malè illam, *Divinationem* vocat
quispiam: Certiorem utique ex causis,
quàm ex astris. Tertia pars est *Executio*: *Tertia*
quæ id, quod consultum constitutumquè *executio.*
est, effectum reddit. Huic propria *cir-*
cumspectio: quæ circumstantias negotii vi-
det: & aut cavet, & evitat impedimenta:
aut subita casuum, quà potest emendat.
Hæc de Prudentia abstractè, & generaliter.

Cæterùm, præcipuum, potissimum- *Munus*
què quod ab illa ducitur, officium est: *præcipuū*
certum *vite statum eligere*. Cujus etsi *prudentis,*
varia sit fors, atque conditio: tamen ad *vite genus*
eligere. *eligere.*
tria

*Quod
triplex.*

tria summa genera, non incommodè referri solet. Primum est: *quietum*, & à negotiis subductum: *Actuosum* alterum: Tertium, *mixtum*: & ex utroque temperatum. De singulis dictamina quædam prudentiæ, non abs re erit subjungere.

*Quietum
sine desi-
dia.*

In primo igitur vivendi genere, *vitan-
da est improba Syren, desidia*: quæ invisa primùm; ut ille ait; postremò amatur: Prono in eam ingenio humano; dum sæpè *amore quietis, torpet*. Exercendum itaque est, etiam in otio: ubi occupatio esse solet, cognitionis, & doctrinæ. In ea verò cavendum: ne nimiam curam in res minutas, subtiles, non necessarias, vanas denique impendamus. Talibus enim abduci, contra officium est: & ineptiis istis, animum ad majora natum,

*Literas
tractat
serias.**Cum mo-
do.*

detinere; indignum. Philologia igitur, & *literæ*, quas liberales vocant, *cum modo habendæ* sunt. *Nimia enim horum consecratio, ut plurimum molestos, verbosos, intempestivos, sibi placentes, id est imprudentes*

Et sine.

facit. Immodè etiam *habendæ certo sine*: & omnis ejusmodi opera, in rerum utilium studio, & usu vitæ, collocanda. Quamvis, & mira abditaquè naturæ scrutari; ne tanta Dei opera sine teste sint; & ut

*Magis
verò stu-
dium Sa-
pientis.*

Authoris admiratio juxta, ac veneratio, mentibus nostris imprimatur; laudabile. Sed in hoc vitæ genere, præstantissimum, longe-

longequè pulcherrimum est studium, veræ
 Sapientiæ, quæ finem hominis quærit:
 videt: ad illum vera media eligit: adim-
 pletque: latentem veritatem eruit: *opi-
 nionem & opinionem omnem tollit*: & de-
 nique animum purum ac insontem Deo
 dedit, consecratquè. Et præterea, ut alii
 idem faciant; sæpè salutaribus scriptis
 monet. Hoc est profectò, eximium in
 otio negotium: hoc est consummatissimæ
 actionis officium. Hoc est denique quod
 Dominus porrò unum dixit esse necessa-
 rium. Quod homo, primâ sui origine,
 purus nempe & innocens, solum unicum-
 què curasset: quod nunc dum gratia frui-
 tur, solum implere studet: & quod olim
 in gloria plenè & continuò exercebit: at-
 que hoc unum perpetuò aget. Id verò, *A Deo*
 dum hîc vivimus, ut exactè fiat: & ne *illustratè*
 mens illusa vegetur; alliganda Deo est:
 & insistendum pressè illis, per quæ se
 Deus nobis aperuit. Sed hoc in libro ter-
 tio, qui de Pietate, id est vera ac unica
 Sapiencia, uberiùs dicitur.

Sequitur *genus vitæ* alterum: nempe
Actuosum: quod propriè negotio, ope-
 râ, labore, constat: & quod adminiculo *Alterum*
 corporis, & rerum externarum impletur. *vita ge-
 nus A-
 ctuosum.*
 Hoc, eò præstantius est, quò magis ab
 animo ortum sumit: & ad illum refertur:
 eò verò vilius, quò corpus magis, & ex-
 ter-

Laudabi-
liter Reipub.
publ. im-
penditur.

terna spectat. Inter actiones, quæ multum trahunt ab animo, eminent illæ quæ Reipub., & Civitati, bono Communitatis Societatisque impenduntur: sive pace, sive bello. Tales, splendidæ profectò, magnanimæ, & quæ dotibus ingenii judicii que velut animantur: ostenduntque, non nobis nos tantùm natos esse: ortusque nostri patriam, & quæ hoc vinculo continentur participes esse debere. Proficua verò etiam, maximè Societati, humanæ: si præsertim exactè, ambitione & Avaritia procul, impleantur: Bonumque

Vita ne-
cessitati-
bus ser-
vit.

iis, & salus patriæ, suprema lex sit. Illæ autem Actiones, quæ necessitatibus vitæ præsentis consulunt, iisque parandis acquirendisque impenduntur; aut ad *Agriculturam*, aut ad *Mercaturam*, aut ad *Opi-*

In Agri-
cultura:
que inge-
nua.

Merca-
tura: non
semper
vilis.

ficia referri solent. Agricultura, duarum, quæ sequuntur, optima: uberrima: quippe, ingenua: innocens: & quæ non alia est magis libera: & vitio carens: ritusque meliùs vita quæ prisca colat. Mercatura, si copiosa; & ampla; non illaudata. Nam commercio gentes sociat: & subvenit communibus commodis: efficitque, ut quod uspiam est, apud nos natum esse videatur. Si tenuis, & *propolarum*; indigna honesto viro: nihil enim proficit, (ut inquit Cicero loco hoc, quem totum ex illo haurio) nisi admodum mentiatur. Opi-
ficia

ficia denique, si multum habeant ingenii *Opificiū*
 & utilitatis, in publicum; non indigna. *haud di-*
 In vili autem & abjecta re, occupata, uti *gnum.*
 & operæ, quibus exigua merces est aucto-
 ramentum servitutis, aliique illiberales
 questus, nihil profectò possunt habere
 ingenui.

Tertium *vita genus*, è duobus primis *Tertium*
compositum, perfectissimum existimo: na- *vita ge-*
 turæque nostræ maximè conveniens. Ad *nus ex is-*
 utrumque enim nati sumus: *Cognitioni re-*
rum, & actioni. Unde conjungendo u- *troque*
 trumque; sequetur status, erga se, ho- *mixtum.*
 mines, Deumque, eximii prorsus meriti.
 Exercitium enim virtutum, Charitatis, *Lauda-*
 Pietatisque officia, tum demum optimè *tissimum.*
 exequemur; cum Animum verà Cogni-
 tione imbutum, ad Actionem & negotia
 conferemus: & pulcherrimo tempera-
 mento, vitam ita partiemur; ut eam no-
 bis aliisque, & denique Deo impendamus.

His verò ita positis, constitutisque, ad- *Monita*
 denda adhuc sunt quædam monita: cui- *quædam*
 que (ex jam dictis) conditioni vitæ, ad- *adduntur.*
 modum necessaria: & unice servanda.

Atque in primis, in quocunque genere *Noscendū*
 Actionis, expendere diligenter oportet, *suum cui-*
 naturam ingeniumque proprium: & vi- *que inge-*
 dere; quid quisque habeat sui: nec expe- *niū.*
 riri temere, sine erroris certè evidenti
 periculo: quàm se deceant aliena. Id enim
 pro-

Aliena non se- Etanda. profectò maximè quemque decet; quod est cuique suum maximè. Ideoque non tam præstantiora, quàm viribus nostris potiùs convenientia, sectanda sunt. Et cavendum, ne scænici plus, quàm nos, habere videantur prudentiæ: Illi enim, non illustriores, primasquè, sed sibi accommodatissimas personas assumunt. *Exemplo persona in scena.* Pudendum verò esset, ut; quod Hystrio videat in scæna, id prudens ignoret in vita. Peccatur autem neglectu hujus moniti sæpissime. Alii enim par negotiis ingenium, diffidentia sui, & experimenti detrectatione, otio sepeliunt. Alii sese per ambitum immiscent negotio, cui undique impares sunt. Alii parum idoneam verecundiam, rebus adferunt civilibus. Aliorum contumacia, non facit ad aulam. Ita dum quisque horum confectatur, quæ ei non conveniunt; in multa sibi adversa incidat, necesse est.

In negotio quod necessitas imposuit. Quod si, aliquando, necessitas ad ea nos detruserit; quæ nostri non sunt ingenii; tum adhibenda erit exacta diligentia: ut talium peritos inquiramus: agnoscamus: eorum consilio utamur: & monitis cum judicio obtemperemus: Alioqui erroribus innumeris se induere necesse erit. *Utendum peritorum consilio.* Nam in negotiis, qui nec sibi consulere, nec bene monenti parere scit; ille profectò extremi censendus est ingenii.

Addendum verò etiam: ut in constitu-

to

to semel vitæ genere, constanter manea- *Servanda*
 mus: & quam nobis fortem, seu ratio *propositi*
 dederit; seu fors objecerit; illâ contenti *constantia.*
 vivamus. Nec imitemur eorum levitatem;
 qui assidua mutatione propositi, præsen-
 tia fastidiunt; inexperta appetunt: lau-
 dant jam relicta. Qui votis, & omni vita,
 pendunt semper: quorum animus: naturâ *Et animi*
 inquietus: parum in se solatorum habens: *tranquil-*
litas.
 se sibi relictum ægrè fert: tædiumquè for-
 tis suæ, & tristem vix sustinet patientiam.
 Huic verò contrarium: *tranquillum*, nem-
 pe, *placidum*, *semper æqualem*, se conten-
 tum, *statum animi* quem Græci *εὐθυμία* Animi
 vocant: retinere ac tueri pulcherrimum *tranquil-*
liratem.
 optimumquè.

Ultimum monitum est, *in ordine*, de- *Et in A-*
 coro, & *Convenientia Actionis*: quod Græ- *ctione o-*
 cis τὸ πρέπον, dicitur. Nempe in *moribus*, *rum.*
sermone, *vultu*, *habitu*, *incessu*, *gestu* omni *Deco-*
corporis, *decens* ac *venustum* nescio quid: *rum.*
 deinde *lentum*, *grave*, *sedatum*, & denique
sine affectatione omni, & *nimia cura* *concin-*
num & *compositum*. Præceptis hoc vix in-
 cludi potest: Tempori etenim, personæ, *Quod non*
 loco, ita servit; ut laudis & vituperii ex- *præceptis.*
 inde causam sumat. Et *quod non opportu-*
num, *intempestivum*, *nec conveniens*, *id est*
alioqui bonum, *indecorum* tamen & *eneptum*.
 Ufu ergo ista discantur: exemplo: obser- *Sed usu*
 vatione. Haftenus Prudentia, prout in *discitur.*

D se,

se, explicata: nunc eandem, in tripartita
Divisione virtutis videamus.

De Temperantia.

Etimon **Q**uia corpore & animo constat homo;
Græcum hujusquè imperio, illius servitio uti-
Tempe- mur; ideo oritur prima virtutis pars, quæ
rantia, σωφροσύνη Græcè vocata, & ὡς σωζέσθαι ἢ ὑπό-
Velut *vnσιv* ab Aristotele explicata, Latinè Tem-
servans *perantia* vocatur: definiturque *prudens usus*
pruden- *eorum, quæ debentur carni:* Id est: naturæ
tiam. *ejus exigentiam temperans:* & id quod
Ejus defi- delectabile censetur, non quærens in cor-
nitio. pore. Cujus *exigentia, partim est natura-*
Exigētia *lis, & omnino necessaria:* ut alimentum &
corporis *tegumentum:* Partim *Naturalis: sed non*
triplex. *omnino necessaria:* ut conjugium: Partim
Ejusquè *nec omnino Naturalis, & penitus non neces-*
ratio. *saria:* ut illecebræ ad sensus corporis ob-
lectandos. Primam, aio, Sapientem, id
est, virum bonum, admittere necessariò:
alteram voluntariè: tertiâ abstinere. In
omnibus verò *quidquid corpori detrahet,*
animo conferet. Docebit hoc *Frugalitas,*
Castitas, Abstinencia, seu quam, Græco
verbo ἐγκράτεια meliùs forsan voco.

Frugali- *Frugalitas est in esu & potu modus: su-*
tas in cibo *stentationi corporis sufficiens: qui Gula op-*
& potu. *ponitur.* Modus, inquam, in *quantitate*
Modus e- *cibi potusquè: qui alat vires, reparatquè.*
jus expri- *In qualitate; qui salubri usu, & facilitate*
mitur. *para-*

parabili, non verò sumptu tantum damnoque commendetur: In *lenta sumptione*, quæ avidam voracitatem cohibeat: In *regula denique*, quam institutum præscripsit: dum stata tempora jejunii assignavit. Cæ-

Qui & animo & corpori prodest.

terum, cum aliæ virtutes, animo tantum profint; hæc etiam robur sanitatemque corpori confert. Confert deinde menti: quæ ingluvie obtunditur, & hebescit. Sed præcipuè amplectenda: quia grata & accepta Deo: cujus regnum non est potus & esca. Sobriè ergo vivito, & frugi: & stude, in hac virtute proficere: quia quotidiani est exercitii: quia velut tyrocinium vitæ melioris; denique quia, in re minimè ardua: quam nisi vincis; quæ majora superare speres?

Ideoquæ unice servandus.

Castitas contraria Libidini sequitur. Hæc si per continentiam nequit retineri; Naturâ & lege divina, velut regulam habebit *Matrimonium*. Meliùs enim est nubere, quam uri. Et vaga libido, non modò Dei præcepto vetatur, sed etiam ratione, & jure naturæ, conjugio illigatur, & adstringitur. Cum enim facultatis gignendi & generandi, finis sit generis propagatio; obtineri is aliter non potest, nisi, quod genitum est, educetur. Educatio verò, prolis præsertim humanæ, adeo alienæ opis egentis commoda esse non potest, nisi mutuâ operâ, parentis utriusquæ. Cùm

Si nequit Castitas continens esse, Matrimonium incundit.

Quod est à natura. & inter bruta etiam, præcipuè quorum operosior educatio, ut volucrum, tam

Idque causâ e-ducandæ prolis. mas, quàm fœmina, fœtum curent. Si autem taliter educanda est proles; ineunda est Conjugalis Societas: quam, uti dixi, naturalis ratio dicit, exigitquè.

Strictius lege Divina constitutum. Eam verò lex Divina, & præcipuè Evangelii, certo instituto circumscripsit, & strictiori præcepto devinxit. Dum, & unam tantum uxorem uni Viro concessit: & ab eâ separari, nisi morte vetuit.

Nam divortia, justam ob causam facta, non tam dissolvunt Conjugale fœdus, quàm nullum contractum fuisse ostendunt.

Perfectior illo cœlibatus. Etsi verò necessarium & magnum est, in Christo & Ecclesia, hoc Sacramentum; attamen *Virginitas illo major: altior: magisque Deo Chara:* quippe quæ à Carne remota, illam velut abdicat: & ideò facilè in Spiritualem Naturam affurgit.

Per quam homo purus, undique Deum, qui puritas est, faciliùs intra se habebit hospitantem.

Vitanda obscœnitas in verbis. Utrobiquè autem, tam in conjugio, quàm cœlibatu, *castitas*, primùm in verbis servanda: in quibus nullam inesse turpitudinem, falso Stoici docuere.

Dicebant enim. Si esset obscœnitas, eam aut in re fore, aut in verbo. In re non esse: quia effertur alio etsi tecto nomine: Si autem turpis esset; ne alieno quidem: si

si non suo potiùs: quod itidem turpe esse non potest, cùm denotat rem, quæ est ostensa non turpis. Atqui non sic perit pudor, ut hoc nobis imponant. Nam etsi in rebus naturalibus, non est ea turpitude, quæ sui usum prohibeat; est tamen, quæ apertum fugiat: & occultari requirat. Unde faciem aperimus, sed velamus illa, quæ ipsa natura quantum commodè potuit abdidit. Si verò hæc tegere honestas jubet, cur verbis dum necessariò nominanda sunt, non tegantur? Abeat igitur hæc obscænitatis patrona Sophistice: nobis verecundia sit, quam Christiana conversatio requirit: obscænitatis ne nominetur quidem: honestè, velut in die, ambulemus: & loquamur: ut decet Sanctos.

*Rejetti
Stoici qui
aliter docere.*

Altera pars Castitatis, in cogitatione: Vitanda quam item puram & nullo phantasmate fædatam, casta & sancta lex Christi requirit, Ut nempe, nec admittas immunda, nec te illa meditando oblectes, & multò minus concupiscas. Præstabis verò facilè, si visum moderere: ab hoc enim potissimum immundæ cogitationis origo. Dic igitur cum Iobo: Pepigi pactum cum oculis meis: nempe ne videant (ut Psaltes inquit) vanitatem: & dictum utrumquè imple.

*vitanda
itidem in
cogitatione.*

Tertia pars Castitatis, in factis: non tantùm, ut Fornicationes, Stupra, Adulteria,

*Et demò
in Opere.*

teria, evites: & detestere: quæ, nemo est qui turpia non agnoscat: sed ut devites etiam, quæ illicia sunt eorum, nempe muliebrem familiaritatem, officia, lenocinia, lascivos, procacesquè mores; quibus fovetur impurus hic Amor. Quem ut vincas; defugias: *nam in aliis vitiis victoria causa, pugna est: in hoc, tantum fuga.*

In corporis cultu modus. *Abstinentiam, mollitiei adversam, voco, modum severiorem in cultu: comptu: & situ corporis. Cultus est in veste: quæ, sit necessaria: sine nimio sumptu: Commoda: sine inutili copia: Decora: sine futili & vana vanitate. Comptus in munditie: quæ ut illuviem sordidam, squalloremquè vitat; ita crebra nimis balnea, unguenta, calamistra non requirit. Situs est, aut in exercitio; aut in quiete. Illud advoco, & requiro: ut vegetum; agile, patiensquè laboris corpus reddat: Hanc admitto: & tolero: ut vires reficiat: Non verò somnolentiâ, cubatione, gestationequè molli enervet, duoquè vitet contraria: nempe, *Ubique nihil nimis molle.* *ne quid effeminatum aut molle, & ne quid durum agreste aut rusticum sit. Denique & universim, quidquid affluentiam nimis est exquisitum, delicatum, & Sybariticum, quidquid affectato fastidio nimis tenerum, id totum ἐνυπάρτνα aut moderatur, aut abstinerere jubet. Ut verè sit Temperantia, ex*
Stoi-*

Stoica definitione, ἐξ ἑστῆς ἀνῆλθῆς ἰδονῶν. Et Habitus ipsa potius vincat omnem corporis voluntatem, animumquē ejus fallacibus, & bilis à voluptate. falsis oblectamentis liberum, & vacuum: solidorum & olim immutabilium capacem reddat. Utrumque autem obtineri non potest, & qui hæc confectatur, illa amittet.

De Justitia.

Peractis transactisque iis, quæ ad corporis ut ita dicam moralem *οἰκονομίαν* spectant, cū in hac vita rerum externarum egentes naturā simus, præscribit præcipitquē Justitia: quomodo in illarum usu verifari nos oporteat. Est enim illa, *ex prudentiæ dictamine desumptus Habitus: rebus quæ extra nos, rectè utendi:* ut nempe id, quod sub notione utilis venit, justa administremus ratione. Id autem fit; dum nec nobis vindicamus, nec alteri tribuimus, plus aut minus, quàm tenemur. Porrobifariam considerari Justitia potest. Nempe: vel ut sit aptitudo tantū, ac *potentia animi, firmiter apud se constituentis, legitimum usum proprii, ac alieni debitam cuique attributionem:* vel ut sit *actus ipse hoc idem exercens.* Primâ notione, pertinet ad hunc tractatum, *Probitatis:* quâ se animus præparat, ac munit, ad præstandum, quidquid jus & æquum requiret: implendum.

Justitiæ definitio.

Quæ partim est potentia.

Partim actu.

Huc primâ spectat.

*Altera
ad Charitatem.*

dumquè id totum; unde viri boni nominantur. Altera ad *Caritatem*, ubi, quid sit jus, suum cuiquè tribuens, accuratè expendetur. Itaque hîc priorem partem tractabimus. Constitutum mihi enim, quidque suo loco, sine tautologia ponere: contra quàm faciunt illi, qui hîc ad mentionem *Justitiæ*, totam *Jurisprudentiam* infarciunt.

*Utilitas
propria
non nimis
sectanda.*

Justitiæ autem istius, ut ita dicam, interioris, fons & origo est, regimen severum, adstrictumquè ejus affectus; quo in id, quod nobis prodesse videtur, nimis ferimur. Etsi enim ille, à natura ad conservationem sui, inditus cuiquè animanti; tamen ubi ratio homini accessit, docet illum & admonet: ne sua commoda plus æquo diligat: aut quærat: quin immò sæpè impendat, societatis, & ex illa orti officii causâ. Occupetur ergo primùm animus, in expugnando hoc affectu: qui hostis unicus *Justitiæ*: omnia sibi rapiens: & nulli reddere, quod suum est, permittens: statuatque non modò quidquam sibi arrogare, sed etiam propriis licitisquè commodis, societatis & officii causâ, detrabere. Quin immò, ut id exactiùs impleat; meminerit: quàm altum, & eximium, quàm liberum, & liberale, quàm denique ratione dignum sit; cuncta quæ infra animum, ex animo sprevisse. Affectu autem tali victo; concidet *Avaritia*:

*Quippe
hostis Justitiæ.*

*Expugnanda
ergo.*

*Et officio
impendenda.*

ritia: & orietur hoc fonte, rectus usus rerum: animo illis non irretito: quin immò, adeo firmo in verâ eorum, id est parvâ æstimatione; ut paratus sit, jacturam potiùs omnium pati, quàm vel latum unguem, ab eo, quod Justitia exigit declinare. *Hic virtutis habitus*, (qui uno nomine non effertur,) *oppositus est vitio frugationis*. Rarus verò & arduus: ut sunt Mortalium mentes, captæ concupiscentiâ opulentia: quam fulgor & commo- ditas ejus provocat. Adeo quidem, ut Divino etiam eloquio, magnum & mirabile fecisse dicatur, qui eam abjecerit. At tamen abjicienda est, idque iis rationibus quas attuli, inter remedia vitii huic virtuti oppositi.

Virtutis hic habitus oppositus frugationi avara. Rarus & difficilis. Habendus tamen.

Altera ex eodem fonte virtus fluit, *Liberalitas*: *contraria parcitati*: interiori verò Justitiæ, propria & insita. Quid enim justius quàm subvenire, largiri, prodesse, id est, quod tibi velis fieri, facere alteri? Id verò præstabis, primùm si adsit (ut ita loquar) *Libentia*: quæ quidquid dat, libenter dat: bono animo, studio, judicio, ratione. Si verò dare nequit: vellet tamen: cuperetquè. Ita constabit *beneficentia*, & *benevolentia* vera. Deinde, si adsit *Gratia*: quæ non feneretur beneficium: non captet: non requirat vicem: *largiatur gratis*: non mutuum, sed donum. Postre-

Liberalitas altera pars interioris Justitiæ. Sit libens. Gratuita.

Benigna. mò si absit *Bonitas*, quæ adeo sit *diffusa sui*, ut beneficiat etiam illis; qui odere: & quâ potest, æmuletur Deum: qui beneficiis afficit ignaros: & ingratos: non petentes: abnuentes: immerentes: sed (quod sufficit ejus bonitati) miseros, & egentes.

Etiâ non amicis.

Modò miseris.

Sed Liberalitate, etsi nihil est naturæ humanæ accommodatius; attamen ut iusta sit, recta, & laudabilis; oportet: ut cautiones quasdam habeat: quas suggeret tertia interioris *Iustitiæ* pars: prodigalitati adversa: quam angusto forsan, sed cùm aliud proprium non suppetat, necessario vocabulo, nuncupato *Parsimonia*. Definitur: *prudens rerum dispensatio*:

Parsimonia pars tertia interioris Iustitiæ.

Definitio seu *mensura*: ac *regula*; nec plus, nec minus, quàm opus sit, in alios erogandi. Per hanc sufficit modicum iusto: hæc tantas vires habet, ut multis impendiis, multis erogationibus sola sufficiat. *Alii nempe dividunt* (inquit Sapiens) *propria*: & ditiores

Definitio ejus.

Et eximius usus. *fiunt*: alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Iustus autem dispensator, assignans tribuensquè quantum meretur quisque, dum sua non prodiget; non rapit aliena: vitabitquè ea; quæ luxus, & hinc fata egestas, suadere solet: fraudem nempe & injuriam. Deinde *beneficiet*, non ambitus causâ profusè largiendo; sed benignè, merita, aut pensando; aut provocando. Duo ita-

itaque præstat Parsimonia: Primùm do-^{Docet}
 cet nos modicos esse, in omni impendio: ^{modicos}
 nempe in victu, veste, suppellectili, fa-^{esse in}
 miliâ, largitione: idquè, ne oporteat, ^{sumptu.}
 iniquè sarcire damna, inconsultæ profu-
 sionis: Deinde, jubet, ut *pro cuiusquæ*
dignitate & meritis, tribuamus. Nam si ^{Et in tri-}
 hic delectus non fervaretur, nulla ratione ^{buendo &}
 æquitas posset servari. Habes Justitiæ, ut ^{quos.}
 dixi, interioris, & ad probitatem propriè
 pertinentis, lineamenta vera. In quibus
 velut in semine aut radice, inclusa vis ejus:
 à quâ pullulabunt facilè, præcepta & of-
 ficia charitatis: de quibus libro agam sub-
 sequenti.

De Fortitudine.

JAM verò, cùm & ea, quæ corpus
 regit: & ea, quæ externa dispensat
 Virtus; explicata ostensaquè sit; Super-^{Definitio}
 est: quæ animum firmat, ac perficit: ea-^{Fortitu-}
 què est *Fortitudo.* Definitio illam: *Pruden-^{dinis.}
tia habitum, quâ animus, primùm cuncta,
quæ infra se habet; deinde seipsum: postremò
victoriam ipsam, vincit: domat: ac Deo
subdit. Nempe, ut illud olim in Philoso-
 phia veteri decantatum *ἀνταρτον καλόν*, ^{Per se}
 forti & invicto studio superatis, victisque ^{eligibi-}
 impedimentis omnibus, obtineat. Victo-^{le, pul-}
 riæ portò istius, seu *ἡ κατέπε* ^{chrum}
 materiam seu ho-
 præ-^{nestum.}*

Occupatur circa terribilia, molesta, difficilia. præbent, ea; quæ nobis sunt *terribilia, molesta, difficilia*. Sed quia in oculos maxime incurrunt, ea quæ terrent; ideo in illis vincendis, vulgò & imperitè, tota fortitudinis ratio ponitur. Cùm hæc pars ejus tantùm, eaque non potissima sit, prout patebit.

Firmitas animi. A quâ tamen ut ordiar, definitio illam: & voco; *Firmitatem imperterritam animi, contra ea quæ corpori nocent.* Inter ista au-

Mors maximè terribilis. tem *φοβερῶτατον ὁ θανατός* inquit Aristoteles. Mortem ergo cùm officium requirit, & non timere, & subire; prima, sed non omnis, fortitudo erit. Magna tamen, quoties non omninò impetu fit: sed causâ, & consilio. Tum enim plenam Victoriam exercet animus, in corpus; dum vitam ejus, velut vestem, quando opus est exuit, & ponit. Non ut *αυτοφόνος*, &

Sui occisor, & sibi manus inferens. *αυτόχειρ* sit, (*Apage Porticensium insanam Sapientiam, quæ falsa specie roboris, infirma & timida, mortem potius sibi consciscit, quàm duri quidpiam, & molesti sustillam conneat*: quæ arbitrium Vitæ à Deo acceptæ, Deo eripit: & sibi per arrogantiam pravam vindicat: acta aut ferociâ, aut gloriâ inani:.) Non, inquam, ut se perimat: sed ne morte deterri ab officio patiatur: sitquè paratus, pro illo, ut Christus, & docuit, & fecit, ponere animam. Quâ majorem dilectionem officii, nemo habet.

Sed cum opus est subeas

habet.

habet. Id autem præstat, partim cum eli- *Nempe vñ*
 git mori priùs, quàm honestum deserere; *tandi fla-*
 Pejusquè letho flagitium timet: & non *giti.*
 timet, quæ occidunt corpus; sed quæ
 occidunt animam: Ubi est mens gnara
 sui finis: ideoquè recti tenax propositi,
 Partim, dum usque ad periculum mortis,
 propugnat quod tenetur: putatquè dulce *Officij*
 & decorum, pro officio mori: Ubi est, *implendi.*
 amore *καλῶς*, strenuæ & excitatæ indo- *Honesti.*
 lis, pulcherrimus vigor: Partim denique, *Dei re-*
 cùm Dei gloriæ & testimonio, vitam im- *standi*
 molat: Ubi est fortis supra mortem dile- *causa*
 ctio: Prout fuit in illis; qui torti, secti,
 usti, cæsi sunt, tormentis & morte stre-
 nuè obitâ, sed non sibimet illatâ. Hic est
primus Fortitudinis gradus: in quo est *Vi-*
etoria terribilium: idquè à mente tranquil-
 la, & ex proposito, justam ob causam,
 agente. *Ei opposita, pars illa superbiæ;*
quam ferociam dixi: quæ præceps, incon-
 sulta, impetu agens, acta nempe, ut ita
 dicam, Gyganteâ quadam, superbiâ, ex
 corporis robore ortâ.

Sequitur alter Fortitudinis gradus: *Pars alto-*
 quem in re & materie molesta posui: & *ra Forti-*
 in *lucta animi cum fastu*: orto à rebus exter- *tudinis in*
 nis: Ut nempe eas superet, id est, infra *re moles-*
 se deprimat: seu, (ut Cicero id ipsum ad- *ta.*
 scribens Fortitudini inquit;) ut ea, quæ
 eximia plerisque & præclara videntur, ra-
 D 7 tione

tione stabili firmâque contemnat. Vocari
Qua est & definiri hic gradus potest. *Constantia*
Constãtia. *animi, in eodem statu permanentis: externis*
Detrectãas *nec depressi: nec elati.* Sed quia mens hu-
deprimi. mana, quasi naturâ extollitur, (igneum
 enim quidpiam & æthereum est) contra
 naturam verò deprimitur; Ideo *plus mo-*
lestiã sentit, in elatione continenda, quam in
depressione detrectanda. Itaque potior For-
Et (quod titudinis vis, erit in primo: Tum enim
operosius) verè animus secum pugnat certatque.
extolli. Unde verò hoc monstrum, animus nem-
 pe secum pugnant? (quærit & respondet
 sibi Augustinus.) Unde, inquit, quòd
 imperat animus corpori, & paretur statim:
Tum e- imperat sibi, & resistitur. Imperat ani-
nim ani- mus, ut moveatur manus; movetur.
mus secũ Et vix à servitio, distat imperium: Im-
pugnat. perat animus, ut velit animus, nec facit
 tamen. Causa est, quòd non ex toto vult,
 ideoque non ex toto imperat. Vincendus
 itaque animo animus est: ut sibi parere
 possit. Majorque erit hic gradus, quàm
 in terribilium victoriã. Nam vita, ut ita
 dicam, corporea, cùm infra animum sit,
Molesto faciliùs ab eo superatur. *Certamen verò*
certami- *animi secum, tantò molestius est: quantò*
ne. *operosius, par quàm inferior, vincitur. Ne-*
mo autem magis par, quàm quisquè sibi. Se
ergo vincere, admodum arduum, operosum-
que erit. Porrò tum demum verè se op-
 pugnat,

pugnat, seque vincere studet, mens humana; cum fastum & inanem gloriam, quâ maximè oblectatur, sibi eripit: seque illâ privat. Tum inquam primùm, velut partes fiunt: & quod unum idemquè videbatur, dividitur: nempe purum illud ac simplex rationis: quod Christiana Philosophia Spiritum vocat: ab illa parte, *Ut cupidines superet.* quæ parens cupidinum est. Inter cupidines autem, cùm præcellat maximè *fama & gloria*: præsertim ea; quæ ut vera tribuitur; & ob meritum videtur obtigisse; *Inter quas eminet vana gloria.* Ideo talis gloriæ abdicatio, gravis & maximè molesta fit, necesse est. Diuturnum enim certamen, & continuò rediens fit lucta: donec omnis dulcedo ejus, & gustus, penitus mactetur. Mactari autem debet. Nam impedit, repellit, & arcet verum hominis bonum. Non enim conveniunt, nec in una sede morantur, *Quæ vincenda.* complacentia vanæ gloriæ, & ferius veri boni amor. Ergo contra fastum felicitatis hujus vitæ, animus firmandus est, ne inanis famæ applausu, ventosus fiat. Ut laudem, inquam, fugiat: quippe semper falsam: id est immeritam, levem, brevemquè & verum mentis deceptæ ludibrium. Deinde; arrogantiam judicii, ex facultatibus animi devitet: idquè sanctâ illâ, verâ, & debitâ simplicitate, cum quâ quæri se jubet Deus. Hæc est Fortitudo, in

Mirum in rebus molestis superandis; quam etsi fa-
hac à tentur passim, eximiam esse; dum magis
nullo tra- expeditum putant, hostem, quàm cupi-
etata. ditatem vincere; & quæ premunt sustinere,
 (a) quàm quæ attollunt deprimere; Nullam
 tamen, quod miror, ejus mentionem
 faciunt: cùm de virtute hac agunt.

Summus Tertius summusque Fortitudinis gra-
fortitudi- dus est: Spiritum ita, ut dixi, corporis
nis gradus & Cupidinis dominum, ac victorem, ite-
humilitas. rum vincere: domare: Deoque subjice-
 re. Hanc partem voco *Humilitatem*: Qua-
 tenus, inquam, respicit Deum: nam
 quâ se; robur ac firmitas summa est. De-

Que de- finiri potest. *Status & conditionis humane,*
finitur. fortiter agnita, retentaquæ veritas, quæ ho-
 minem, in suo, quod ex se est, nihilo,
 firmiter collocat: & nulla re externâ, ab
 illo permittit dimoveri: Sublimis reverâ,
 arduusquæ gradus. Quia etenim animus,
 ubi susperavit partem sui, quæ cupidinum
 parens est; facilè, adeo præclari operis,
 fructu capitur: se miratur; se oblectat;
 ideo hoc ipso, victoriam, quam parave-
 rat, incautus amittit. *Vincitur enim iterum*

Est, ut *Complacentiâ*: quæ bono principio orta,
vincat ip- *facilè imponit: & difficillimè deprehen-*
sâ Spiri- *ditur: quippe mirâ celeritate sese infi-*
tus victo- *nuans. Difficiliùs verò superatur, quia*
riam.

(a) *Idque totum, ad proportionem, majoris vel*
minoris, Boni, vel mali.

vel-

velut spoliare se fructu veri boni oportet: & vim sibi inferre: ne illo fruamur. Immo, velut se perimere, ac mactare: idquè parte sui potiore: nempe, quodammodo animo mori. Sciunt experti quid dicam, & fatebuntur id fieri per humilitatem, quæ est virtus opposita parti illi superbiæ, quæ ab *Idquè elatione animi*, se bono suo oblectantis, *o-mira* ritur. Hæc, prout dixi, coram Deo, in *quadam* cognitione sui nihili, sui minuti, sui corrupti, fortiter firmiterquè hominem constituit: & ad eò ab hac consideratione, seu agnitione sui, divelli aut attolli ulla re non permittit; ut etiam id, quodammodo prohibeat vero bono. Quando enim illud, influit sua spontè, quoniam delectatio, quam secum adfert, externum jam quidpiam & productum est; Ideo, *Quæ ex- ne illi acquiescere velit, id est, ne effectui actè ex- potiùs inhiet, quàm causæ innitatur; se- plicatur;* què compotem boni existimans, evanescat; ideo inquam; in tantum sibi non appropriat, id quod suave & dulce influit; ut satagat etiam, totum & integrum, nullo delibatum proprio gustu, & fruitione, reddere & refundere datori. Et cùm hoc fecerit, se non plenè fecisse, inutilemquè ideo & vilem esse, semper & verè agnoscit: fateturquè; quippe cum talis sit re- *In triplici vera. Habes Fortitudinis plenam victo- morte-* riam. Partam primùm, si opus est, *morte nata-*

naturali. Deinde, quod semper opus, *morte cupiditatum.* Postremò, quod summum opus, *morte ipsiusmet animi:* dum commorimur Deo: & supremam victoriam victoriæ obtinemus: nulla ejus dulcedine capti, ne iterum vincamur. Quod postremum uberiùs explicabo: cum ^{mel} *De(utita dicam) deificatione.* *† Oeōōō* agam; Nunc verò partem tertiam capitis hujus absolvam.

P A R S C A P I T I S T E R T I A.

Declaratur unde, & quo principio, paretur, & insit, homini Virtus.

Contentio hac de re Schola & Ecclesia de Gratia Divina necessariis auxiliis, & arbitrii humani libertate. **Q**Uæsitum id acriter olim, & nunc: neque dum sopita ex integro controversia. Ad eam namque pertinet refertur què, magnum illud dissidium, non scholis tantum, sed Ecclesiæ etiam diu grave, *de Gratia Divina necessariis auxiliis, & arbitrii humani libertate.* Operæ pretium itaque erit, paucis hæc explicare: paucis inquam: nam haud aliam causam dederim, hujus contentionis magis propriam; quàm multiloquium: dum diffusis disceptationibus sibi mutuò præbent cavillandi ansam: quam pauca, & librata verba tolerant. Est verò, omninò necessarium, ad hanc quam suscepi diatriben, locum hunc non præterire. Fundamentum enim virtutis, & *† eum ex hinc* unicum est: scire, unde

Necessario hinc tractanda.